

พระบรมธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ (พระธาตุประจำปีมะแม)

(ภาพที่ 1 พระบรมธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ (พระธาตุประจำปีมะแม), museumthailand.com)

1. ที่มาและความสำคัญ

คำว่าพระธาตุ คือ พระอัฐิที่ผู้ร่อนหรือเถ่าถ่านของพระพุทธเจ้าซึ่งมารวมตัวติดแน่นเป็นก้อนแข็งราวกับแร่ธาตุชนิดหนึ่งแล้วก็ตกผลึกมีแสงแวววาวระยิบระยับประหนึ่งก้อนหยกที่ถูกเจียรไนแล้ว ขนาดสัณฐานของพระธาตุมีลักษณะกลมเล็กสะท้อนแสงขนาดเท่าเม็ดถั่วเขียว ในส่วนพระธาตุดอยสุเทพนี้ในคำไหว้พราดุดลอกออกมาได้ว่าเป็นพระธาตุส่วน พระเกศา(เส้นผม) และพระสมอธธาตุ ขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้า

ตำนานพระธาตุดอยสุเทพกล่าวถึงพระพุทธเจ้าเสด็จมายังดอยจุลูปพตและได้รับบาตรจากย่าแสะแม่ลูก ต่อมาลูกของย่าแสะได้บวชในพุทธศาสนา ในภายหลังได้สึกขาลแล้วออกบวชเป็นฤษี พระพุทธองค์ได้ประทานพระเกศา 1 เส้นให้ย่าแสะรักษาไว้ และมีพุทธทำนายว่าหลังจากพระองค์ปรินิพานแล้วจะมีภิกษุชื่อ สุมณพร้อมด้วยพญาผู้หนึ่งนำพระธาตุของพระองค์มาบรรจุไว้ที่ดอยแห่งนี้ พระอินทร์จึงเนรมิตอุโมงค์ขึ้น แล้วเนรมิตโกศเงินโกศทองใส่พระเกศาธาตุ วางไว้บนหลังเต่าทองคำแล้วครอบด้วยแก้วใสในอุโมงค์

หลังจากศาสนาแล้วได้ 1,875 ปี พระสมณเถระและพระอนมทสได้ไปศึกษายังสำนักพระอุทุมพรบุปผามหาสวามีที่เมืองพิน แล้วกลับมาเมืองสุโขทัย วันหนึ่งเกิดนิมิตว่ามีเทวดามาบอกให้ไปขุดพระบรมธาตุที่เมืองปางจาง แล้วนำไปประดิษฐานที่เมืองเชียงใหม่ ขณะนั้นตรงกับรัชสมัยของพระเจ้ากือนาซึ่งได้ส่งคนไปอาราธนาพระสมณเถระจากเมืองสุโขทัย พระสมณเถระได้มาจำพรรษาที่วัดพระยืนเมืองลำพูนได้ 2 พรรษา พระเจ้ากือนาสั่งวัดสวนดอก แล้วอาราธนาพระสมณเถระนำมาจำพรรษาที่วัดสวนดอก สร้างเจดีย์แบ่งพระบรมธาตุที่พระสมณเถระนำมาประดิษฐานไว้ที่เจดีย์

ในปี พ.ศ. 1914 พระยาเกือนาและพระสมณเถระได้คิดจะบรรจุพระธาตุองค์ที่เหลือ จึงนำพระธาตุที่เหลือใส่หลังช้างเพื่อเสี่ยงทายหาสถานที่สร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุ ช้างมงคลนั้นเดินขึ้นไปยังยอดดอยสุเทพปีพพต เวียนประทักษิณ 3 รอบแล้วคุกเข่าลง พระยาเกือนาและพระสมณเถระจึงอาราธนาพระบรมธาตุจากหลังช้างแล้วสร้างเจดีย์สูง 5 วา เพื่อใช้เป็นประดิษฐานพระบรมธาตุ

สำหรับหลักฐานด้านเอกสาร กล่าวถึงการสร้างพระธาตุดอยสุเทพโดยพระเจ้าเกือนา ในปี พ.ศ. 1925 ต่อมาได้รับการเสริมให้ใหญ่ขึ้นกว่าเดิมในรัชกาลพระเมืองเกษเกล้า ในราวปีพ.ศ.2081 และมีการบูรณะต่อเนื่องมาจนกระทั่งเสร็จสิ้นลงในรัชกาลของพระเจ้าเมกุฎในราวปี พ.ศ. 2100 รูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบันจึงน่าจะเป็นรูปแบบที่เกิดจากการปรับปรุงเสริมขนาดองค์เจดีย์ในรัชกาลพระเมืองเกษเกล้า

2. ลักษณะพระธาตุ

มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงระฆัง องค์พระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุ มีเนื้อที่ด้านละ 6 วา 4 ด้าน รวม 24 วา ลักษณะขององค์เจดีย์ เป็นพระเจดีย์ทรงระฆังสิบสองเหลี่ยม ศิลปกรรมแบบเชียงแสนผสมลังกา องค์ของเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานเขียงสี่เหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นชั้นลูกแก้วย่อเก็จขึ้นไป เป็นชั้นบัวกลีบสิบสองเหลี่ยม 3 ชั้น รองรับมาลัยเถาสิบสองเหลี่ยม 5 ชั้นล้นกับส่วนองค์ระฆัง บัลลังก์เป็นชั้นปัทมทอ้งไม้ลูกแก้ว ออกไก่ สิบสองเหลี่ยม ปล้องไฉนและปลียอดทรงกลมเหนือยอดฉัตรประดับด้วยลูกแก้ว ซึ่งเคยร่วงตกลงมาเมื่อครั้งแผ่นดินไหว พ.ศ. 2538 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานลูกแก้วหลวงลูกใหม่และอัญเชิญขึ้นไปประดิษฐานบนยอดฉัตร ผิวนอกเจดีย์ทั้งหมดบุแผ่นจังโกตลอดองค์โดยเฉพาะในส่วนหน้ากระดาน ตอนกลางแต่ละด้าน รวมถึงส่วนบัวคำ-บัวกาย ทั้งของชั้นปัทมย่อเก็จ และชั้นมาลัยเถา รวมถึงตอนกลางแต่ละด้านประดับลวดลายฉลุรูปเสมาโดยรอบฐานตอนล่างล้อมด้วยกำแพงแก้วซึ่งห่างจากองค์พระเจดีย์ 1.50 เมตร ที่ตอนบนเป็นรั้วเหล็กโปร่งตลอดแนวโดยมุมด้านนอกกำแพงแก้วทั้งสี่ติดตั้งสัปปะทนฉลุ

บรรณานุกรม

ชลลดา ส้งวร. (2550). เอกสารประกอบนิทรรศการ พระธาตุเจดีย์ประจำปีเกิด. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน

สรวิชัย กันธิตระกูลวงศ์. (2553). ตำนานวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ฉบับอ้างอิงประวัติศาสตร์. เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์